

Fiorenza Bovini Lentini: *Il culto dell' orso presso gli ugrì dell' Ob.*

Quaderni Ungheresi 9. Palatini Editrice, Parma. 1987. 79 lap.

Örvedetesen megnőtt az érdeklődés Olaszországban a finnugor tanulmányok iránt. A nemzetközi finnugor kongresszusokon is megjelenik egy-egy olasz kutató.

Az ismertetendő mű két részből áll. Az elsőben áttekinti a szerző a medvetisztelet ősi gyökereit és elterjedését Európában, Ázsiában és Amerikában. Megemlíti a medvénekek különböző fajtáit, a medve eredetmondáit, a medveadászat és a medvetor rítusait.

Az ős- és az ókorban szerte a világon elterjedt medvetisztelet ma már csak az obi-ugoroknál, néhány paleoszibériai népnél és egyes kanadai indián törzseknél eleven még, vagy legalábbis az emléke él.

F. Bovini említi, hogy a medvénekekre először Reguly hívta föl a tudományos világ figyelmét. A szerző magyar, finn és orosz kutatók (Munkácsi, Patkanov, Pápay, Karjalainen, Harva és Kannisto) alapján számol be az eredetmondákról, a lakomákról, a nőket érintő tabukról, a medve felravatalozásáról, „megvendégeléséről”. Szól a medvénekek előadási módjáról, típusairól, majd leírja a medve kikísérését és búcsúztatását.

Az első fejezet végén, a Conclusiones szakaszban leírja a szerző, hogy századunkban Kannisto már 1905-ben megjegyzi, a medveünnepek ritkulóban vannak. Steinitzre is hivatkozik, aki 1935-ben járt az osztjások között. Éppen akkor folyt a vita, hogyan viszonyuljon a szovjet kormányzat a medveünnepekhez. Ekkor még ez az ősi hagyomány elevenen élt az Ob vidékén, és a gazdag obi-ugor népköltészet és hitvilág jelentős része hozzá kapcsolódott. Nem tudták viszont összeegyeztetni a hivatalos ideológiával. (A közelmúltban Schmidt Éva finnugor kutató töltött viszonylag hosszú időt az obi-ugorok közt, de gyűjtése eredményeit nem tudta még közzétenni. Sok új információt várhatunk tőle.)

Itt (22-3) és korábban még (12-4) hivatkozik F. Bovina E. A. Alekszejenkóra, aki a ketek (régebbi nevükön a jenyiszjei osztjások) medvekultuszáról számol be. A ketek azonban nem az obi-ugorok egy távolabbra szakadt törzse, hanem egy — az obi-ugorokkal semmiféle genetikai vagy nyelvi kapcsolatban nem álló — paleoszibériai nép, amelynek nyelve egyes kutatók szerint a tibeto-kínai nyelvcsaládhoz tartozik. A ketek medvekultusza az általános medvetisztelet egyik fajtája, de csak annyira függ össze az obi-ugorokéval, mint az ajnuké vagy a kanadai indiánoké.

A második fejezet tíz hosszabb-rövidebb medvének fordítását és magyarázatait közli. Közülük az első három osztják (Steinitz, Pápay, Reguly-Pápay), a további hét vogul (4-8. és 10. Kannisto, a 9. Munkácsi) gyűjtésekből való.

Az énekeket a szerző pontosan fordította (valószínűleg a magyar, illetve német fordítás alapján). Kommentárokkal kíséri az énekk fordításokat. Felhívja a figyelmet arra, hogy forrásai alapján a medvénekek a legrégebbi népköltészeti rétegbe tartoznak. Megemlíti a homályos helyeket, amelyek egyrészt a nyelvi tabukból, másrészt az improvizációból származhatnak. Az obi-ugoroknál ugyanis a medve testrészeinek, cselekvéseinek, a medvével kapcsolatos tárgyaknak különleges fedőnevek van. Az improvizáció pedig hagyományos elemekből, párhuzamokból és ismétlésekből áll. Ugyanaz az énekes nem tudja kétszer pontosan egyformán elénekelni ugyanazt az éneket.

Az első énekk fordítás üdvözlés és mentegetőzés (hogy a fegyvert orosz ember fia készítette). Az osztják ember pedig barátságosan házába fogadja és megvendégeli a medvét. A második ének a medve származásáról szól. A harmadik szinte folytatása a másodiknak. Itt említi meg a szerző, hogy a két exogám obi-ugor frátria közül az egyiknek a ló, a másiknak pedig medve a totem-állata. Utal a magyar fehér ló mondára. Itt foglalkozik a finnugor népek istenség-elnevezéseivel is.

A negyedik ének a medve emberi származására vonatkozik, az ötödik pedig földi életét énekl meg: bolyongásait az erdőben, élelemkereső útjait. A medve lerombolja az ember csürjeit, majd barlangot váj magának. Miközben téli álmát alussza, kutyás vadászok

megölik, megnyúzzák, bőrét kitömik, a faluba szállítják, medvetort ülnek. A kommentár bemutatja a medvetor „szaknyelvét”. A hatodik ének a medveünneprészletes leírása, a hetedik egy medvevadász hősről szól, a nyolcadik és kilencedik pedig a medvevadászokról. Egy kikísérő ének zárja a tanulmányt.

F. Bovini az obi-ugor néprajz, népköltészet és hitvilág egy érdekes fejezetét mutatja be olasz olvasóinak.

KÁLMÁN BÉLA

TARTALOM

BERTA ÁRPÁD: Török eredetű törzsneveink [Ungarische Stammesnamen türkischer Herkunft].....	3
VÉRTES EDIT: Pápay József osztják följegyzési és átírási módja [Joseph Pápays Aufzeichnungs- und Transkriptionsweise des Ostjakischen].....	41
KECSKÉS ANDRÁS: Nyelvtudomány és verselmélet (Nyelvészeti megfontolások egy 19. századi magyar verselméletben) [Théorie linguistique et théorie de la versification].....	61

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

RÉDEI KÁROLY: Szófejtések [Etymologien].....	83
KISS LAJOS: Huszonegy szlovák, szerbhorvát és kárpátukrán eredetű magyar tájszó [Einundzwanzig ungarische Dialektwörter slowakischer, serbokroatischer und karpatenukrainischer Herkunft].....	113
ZEMPLÉNYI VERA: Magyar és finn anaforák [Ungarische und finnische Anaphern].....	125
VILLÓ ILDIKÓ: A <i>-val/-vel</i> ragos határozó összefüggése az alannal és a tárggyal [The relationship between the adverb <i>VEL</i> , the subject and the direct object].....	139
KORNAI ANDRÁS – KÁLMÁN LÁSZLÓ: Nemzeti nyelv — nemzetközi tudomány [National language — international science].....	147
TARNÓCZY TAMÁS: A magyar zárréshangok képzése, elemzése és megértése [Formation, analysis and perception of Hungarian affricates].....	157
SUBOSITS ISTVÁN – GÖLLESZ VIKTOR: Bárczi Gusztáv munkásságának hatása a magyar fonetika fejlődésére [The influence of Gusztáv Bárczi's lifework on the progress of Hungarian phonetics].....	177

SZEMLE, ISMERTETÉSEK

KONTRA MIKLÓS – ALO RAUN: „Az emberi lét alapvető problémái nem nyelviek”.....	187
RÉDEI KÁROLY: Mikko Korhonen 1936–1991.....	199
SCHMIDT ÉVA: Julia Nyikolajevna Russzkaja 1917–1986.....	203
SCHMIDT ÉVA: Nyikolaj Ivanovics Tyerjoskin 1913–1986.....	204
MIKOLA TIBOR: K. Rédei: Uralisches Etymologisches Wörterbuch I.	207
BRADÉAN-EBINGER NELU: P. Hajdú – P. Domokos: Die uralischen Sprachen und Literaturen.....	209
KÁLMÁN BÉLA: G. Labádi: Unkarin fennougristiikan historia.....	211
VARGA JUDIT: A. Alhoniemi: Marin kieloppi.....	214
BERECZKI URMAS: R. Raag – H. Runblom (szerk.): Historia, språk, kultur.....	216
KÁLMÁN BÉLA: F.B. Lentini: Il culto dell'orso presso gli ugrici dell'Ob.....	219

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK KIADVÁNYAI

LINGUISTICA – Series A – STUDIA ET DISSERTATIONES (új kutatási eredmények, konferenciák előadásai)

1. **BESZÉLT NYELVI TANULMÁNYOK**, szerk.: Kontra Miklós, 1988., 180 old., 70 Ft. (elfogyott)
2. Gósy Mária: **BESZÉDÉSZLELÉS**, 1989., 261 old., 95 Ft. (elfogyott)
3. **ÉLŐNYELVI TANULMÁNYOK**. Az MTA Nyelvtudományi Intézetében 1988. október 5-6-án rendezett élőnyelvi konferencia előadásai, szerk.: Balogh Lajos, Kontra Miklós, 1990., 228 old., 180 Ft.
4. Pajzs Júlia: **SZÁMÍTÓGÉP ÉS LEXIKOGRAFIA**, 1990., 83 old., 95 Ft.
5. Kontra Miklós: **FEJEZETEK A SOUTH BEND-I MAGYAR NYELVHASZNÁLATBÓL**, 1990., 188 old., 200 Ft.
6. Bánréti Zoltán: **NYELVTAN – KOMMUNIKÁCIÓ – IRODALOM TIZENÉVESEKNEK**. Alternatív képességfejlesztő program az általános iskolák felső tagozata számára — programleírás, 1990., 99 old., 95 Ft.
7. Kemény Gábor: **SZINDBÁD NYOMÁBAN**. Krúdy Gyula a kortársak között, 1991., 128 old., 140 Ft.
8. **NORMATUDAT – NYELVI NORMA**, szerk.: Kemény Gábor, 1992., 257 old., 170 Ft.
9. **TÁRSADALMI ÉS TERÜLETI VÁLTOZATOK A MAGYAR NYELVBEN**, szerk.: Kontra Miklós, 1992., 189 old., 200 Ft.
10. Elekfi László: **A MAGYAR HANGKAPCSOLÓDÁSOK FONETIKAI ÉS FONOLÓGIAI SZABÁLYAI**, 1992., 112 old., 150 Ft.
11. Zsilka János: **NYELVI RENDSZER – PALINTONIA**, 1993., 195 old. 290 Ft.
12. Kabán Annamária: **A MAGYAR TUDOMÁNYOS STÍLUS A KEZDETEKTŐL A FELVILÁGOSODÁS KORÁIG**, 1993., 132 old., 250 Ft.

LINGUISTICA – Series B – DOCUMENTA (nyelvi dokumentumok, szöveggyűjtemények, adattárak, további kutatások alapjául szolgáló források)

1. Sándor Csúcs, László Honti, Zsuzsa Salánki, Judit Varga: **STATISTIK DER URALISCHEN LAUTENTSPRECHUNGEN**, 1991., 250 old., 300 Ft.
2. **SZÖVEGGYŰJTEMÉNY A TÁJNYELVI VÁLTOZATOK KÖRÉBŐL**, szerk.: Balogh Lajos, 1993., 181 oldal, 274 Ft.

LINGUISTICA – Series C – RELATIONES (a nyelvtudomány neves művelőinek a Nyelvtudományi Intézetben meghívott előadóként tartott előadásainak szövege).

1. Kiefer Ferenc: **MODALITÁS**, 1990., 16 old., 25 Ft.
2. Wolfgang U. Dressler: **SPOKEN LANGUAGE – A Major Challenge to Linguistic Theory and Methodology**, 1990., 19 old., 30 Ft.
3. Fónagy Iván: **GONDOLATALAKZATOK, SZÖVEGSZERKEZET, GONDOLKODÁSI FORMÁK**, 1990., 44 old., 55 Ft.
4. Robert Ilson: **ASSEMBLING, ANALYSING AND USING A CORPUS OF AUTHENTIC LANGUAGE**, 1991., 54 old., 50 Ft.
5. Tarnóczy Tamás: **AZ EMBERI ÜZENETVÁLTÁSRÓL**, 1992., 55 old., 75 Ft.
6. Rácz Endre: **MONDATGRAMMATIKA ÉS SZÖVEGGRAMMATIKA**, 1992., 15 old., 40 Ft.

A fenti kiadványokon kívül a Nyelvtudományi Intézet gondozásában készült el:

- *A Régi magyar kódexek 10. száma: Szent Margit élete 1510* – A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata – bevezetéssel és jegyzetekkel, 1990., 512 old., 336 Ft.
- **VITKOVICS-KÓDEX 1525** – A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata, 1991., 300 old., 280 Ft.
- **A NYELVÉSZETRŐL – EGYES SZÁM ELSŐ SZEMÉLYBEN**, szerk.: Sz. Bakró-Nagy Marianne, Kontra Miklós, 1991., 267 old., 240 Ft.
- **TEMPORAL FACTORS IN SPEECH**, szerk.: Gósy Mária, 1991., 183 old., 300 Ft.
- **STUDIES IN SPOKEN LANGUAGES: ENGLISH, GERMAN, FINNO-UGRIC**, szerk.: Kontra Miklós, Váradi Tamás, 1991., 130 old., 200 Ft.
- **RÉDEI-FESTSCHRIFT**, szerk.: Pál Deréky, Timothy Riese, Sz. Bakró-Nagy Marianne, Hajdú Péter, 1992., 480 old. 1500 Ft
- **PAPERS IN COMPUTATIONAL LEXICOGRAPHY**, szerk.: Ferenc Kiefer, Gábor Kiss, Júlia Pajzs, 1992., 357 old. 450 Ft.
- **BESZÉDKUTATÁS. TANULMÁNYOK AZ ELMÉLETI ÉS AZ ALKALMAZOTT FONETIKA KÖRÉBŐL**, szerk.: Gósy Mária és Siptár Péter, 1993., 212 old. 270 Ft.
- **PAPERS IN THE THEORY OF GRAMMAR. (A grammatikai modell szerkezetének legújabb megközelítései!)**, szerk.: Bánréti Zoltán, szerzők: Kálmán László, Bródy Mihály, Bimbó Katalin, Bánréti Zoltán, Rebrus Péter, É. Kiss Katalin, Bende-Farkas Ágnes, Maleczki Márta, Alberti Gábor, Bartos Huba, Rádai Gábor, 1994., 289 old. 290 Ft.

A felsorolt kiadványok megrendelhetők levélben vagy telefonon, ill. megvásárolhatók az MTA Nyelvtudományi Intézetében:

MTA Nyelvtudományi Intézete
Budapest I. kerület
Színház utca 5-9.
1250 Budapest, Pf.: 19.
Tel.: 175-80-11
Fax: 115-14-18

**1994-BEN MEGJELENIK ELEKFI LÁSZLÓ SZERKESZTÉSÉBEN
A MAGYAR RAGOZÁSI SZÓTÁR**

A sokak által már korábban írásban is igényelt ragozási szótár kiadását és terjesztését a Nyelvtudományi Intézet felkérésére, közös kiadványként az AUKTOR kiadó vállalta. A 600 oldalas (és kb. 1000 Ft-ba kerülő) kiadvány bevezető részében táblázatszerűen megtalálhatók az igének és a főnévnek mindazok a ragos alakjai, melyek közvetlenül a szótári tőtől függnek, de megvannak a melléknévre, a határozósókra és más szófajokra jellemző sajátos toldalékok és a ragozás esetleges korlátai vagy a ragozhatatlanság is. Az alapmintáktól eltérő, de bizonyos fajta szavakhoz szabályosan kapcsolható toldaléksorok rendszerezett táblázatai és a rájuk utaló kódjelek szintén megvannak azokról, amelyek mintájára több különböző szót ragozunk. A kivételes egyedi eltérések a címszó mellett vannak jelölve. Maga a címszóanyag lényegében azonos a Magyar értelmező kéziszótár címszavaival. Megrendelhető:

**a Magyar Tudományos Akadémia
Nyelvtudományi Intézetében
1250 Budapest, Pf.: 19.
Telefax: 115-14-18**

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

A Nyelvtudományi Közlemények az uráli stúdiumok, az általános nyelvészet (nyelvelmélet, nyelvfilozófia, pszicho- és szociolingvisztika, nyelvtipológia, arealógia) és fonológia-fonetika területéről közöl cikkeket, tanulmányokat, ismertetéseket magyar nyelven, de indokolt esetben idegen (angol, francia, német, orosz) nyelven is. Szerzőinktől az alábbiakat kérjük:

1. A magyar nyelvű tanulmányokhoz mellékeljenek idegen nyelvű vagy idegen nyelvre fordítandó összefoglalást (ennek terjedelme az eredeti cikk terjedelmének 5%-át nem haladhatja meg), amelynek szintén tartalmaznia kell a tanulmány címét.

2. A közlésre szánt cikkeket mindenféle tipográfiai jelölés nélkül juttassák el szerkesztőségünkhöz. Kizárólag a nyelvi adatok kurzív szedésére (a nyelvi példák egyszeri egyenes és folyamatos aláhúzásával) és az értelmi kiemelés ritkított szedésére (szaggatott aláhúzással) tehetnek javaslatot a szerzők. Kapitálchen, félkövér stb. jelöléseket nem fogadunk el.

3. Kérjük, hogy a folyóiratok kötetszámát arab számokkal jelöljék a szerzők. A kötetszám és a lapszám közé tegyenek kettőspontot.

4. Kézírt betoldásokat ne alkalmazzanak a gépiratban, az esetleges cirill betűs adatokat, idézeteket stb. cirill géppel írják be, s egy oldalra 30 sornál több szöveget ne gépeltessenek (egy sorban 60 leütés).

5. A fenti feltételeknek meg nem felelő kéziratokat nem fogadjuk el.

6. A szerzők választhatnak a hagyományos jegyzetelési eljárás és az újabban szokásos irodalmi hivatkozás rendszere (szerző, évszám, lapszám) között, mindkettőt elfogadjuk, de az utóbbit preferáljuk.

A Nyelvtudományi Közlemények lapgazdája 1990-től a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. Mivel az Intézet a terjesztést is magára vállalta, a folyóirat a szerkesztőség címén:

A Magyar Tudományos Akadémia
Nyelvtudományi Intézete
1014 Budapest I., Színház u. 3-5. I. em.
1250 Budapest Pf. 19.

rendelhető és vásárolható meg.

Számlaszám: MNB 232-90173-1738.

Egy kötet ára 300 Ft, illetőleg külföldre küldve 10 \$.

From 1990 on, Nyelvtudományi Közlemények is going to be published by the Research Institute for Linguistics of the Hungarian Academy of Sciences. It will also be circulated by the institute; it can be ordered and bought at the following address:

A Magyar Tudományos Akadémia
Nyelvtudományi Intézete
Budapest 1250, Pf. 19.
Hungary

Bank account number at Magyar Nemzeti Bank (Hungarian National Bank)
232-90173-1738.

A single volume costs 300 HUF; when mailed abroad (mailing costs included) 10 \$.

Ára: 300 Ft

ISSN 0029-6791

MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETE, BUDAPEST